

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۰/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی چالش‌ها و فرصت‌های آموزش در زندان‌ها

امیرحسین عباسی^۱، احسان سنجری^۲، عرفان سنجری^۳

۱- فقه و حقوق/لیسانس،

۲- فقه و حقوق/لیسانس،

۳- در حال تحصیل رشته فقه و اصول

چکیده

براساس آمار سازمان زندان‌ها، ۷۱ درصد زندانیان کشور را افرادی با میزان تحصیلات زیردیپلم تشکیل می‌دهند که از این میان حدود ۳،۵ درصد آن‌ها بی‌سواد هستند و البته این میزان اندک از بی‌سوادی هم پذیرفته نیست، زیرا طبق بررسی‌ها بین میزان سواد و وقوع جرم رابطه معناداری وجود دارد. آذر سال ۱۳۹۹ سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور و سازمان نهضت سوادآموزی با هدف مشارکت در راه‌اندازی و توسعه مرکز یادگیری محلی در زندان‌ها و حمایت از مهارت‌آموزی در این مراکز، تفاهم‌نامه همکاری امضا کردند. البته همکاری مشترک بین دو سازمان از سال ۶۸ آغاز و در سال‌های ۸۷ و ۹۰ تفاهم‌نامه همکاری منعقد شده و با به روز رسانی تفاهم‌نامه همکاری در سال ۹۹ این روند ادامه یافته، اما ویژگی بارز و متفاوت تفاهم‌نامه جدید با تفاهم‌نامه‌های قبلی، مشارکت در راه‌اندازی و توسعه مرکز یادگیری محلی، راه‌اندازی، پشتیبانی و حمایت از مهارت‌آموزی در مراکز یادگیری محلی ایجاد شده در زندان‌ها، اجرای طرح‌های مکمل سواد در کلاس‌ها و تاکید بر مستند سازی و ارائه فعالیت‌های سوادآموزی پس از انقلاب در زندان‌ها و انعکاس آن است. اکنون در زندان‌ها سه دوره سوادآموزی، تحکیم سواد و انتقال وجود دارد که در هر دوره اهداف آموزشی مشخصی دنبال می‌شود. دوره سوادآموزی شامل ۴۰۰ ساعت آموزشی است و هدف از این دوره کسب مهارت‌های خواندن، نوشتن، درک و فهم متون ساده فارسی، انجام محاسبات ریاضی در حد چهار عمل اصلی، آشنایی با قرآن و کسب مهارت‌های اولیه روخوانی قرآن و آشنایی بیشتر با معارف دینی و فرهنگ اسلامی است. دوره تحکیم شامل ۲۰۰ ساعت آموزشی و هدف از این دوره پیشگیری از بازگشت به بی‌سوادی، ایجاد ارتباط بین سوادآموزی و آموزش مهارت اساسی زندگی و زمینه سازی یادگیری مادام‌العمر است. دوره انتقال شامل ۸۰۰ ساعت آموزشی است و هدف از این دوره گسترش مهارت‌های خواندن، نوشتن، درک مطالب و کاربرد آن در زندگی، گسترش فرهنگ و معارف دینی و توانمند سازی افراد در به کارگیری دستورات دینی فردی و اجتماعی و آشنایی بیشتر با مفاهیم ریاضی و علوم و توانمندی به کارگیری آن در زندگی روزمره است.

واژگان کلیدی: زندان، آموزش، چالش

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

روش تدریس، مجموعه فعالیت‌ها و مراحل تجربی است که برای نیل به هدفی معین انجام می‌شود و بهترین روش روشی است که با صرف کمترین مدت و با توجه به امکانات موجود، بیشترین بهره و نتیجه را عاید گرداند. تدریس را سازمان‌دهی یادگیری دانش‌آموزان تعریف کرده و روش تدریس مجموعه فعالیت‌هایی است که با توجه به شرایط و امکانات موجود صورت می‌گیرد تا مساعدترین زمینه را برای پرورش و آموزش مؤثر و مطلوب فراهم سازد.

در واقع نمی‌توان به قطعیت گفت بهترین روش تدریس نوین چیست؟ زیرا هر روش اگر در زمان و مکان مناسب به کار گرفته شود، در نوع خود برتر است. نباید تأثیر دبیر در روش‌های تدریس جدید که برای افزایش کیفیت تدریس اجرا می‌شوند، را نادیده گرفت، زیرا این معلم است که با رفتار و روش تدریس مناسب می‌تواند شاگردانش را به یادگیری بیشتر ترغیب کند و افرادی خلاق، شجاع و با اعتماد به نفس به جامعه تحویل دهد.

تدریس چیست؟

تدریس یک فعالیت است اما نه هر نوع فعالیتی بلکه فعالیتی که آگاهانه و بر اساس هدف خاصی انجام می‌گیرد. فعالیتی که بر پایه وضع شناختی شاگردان انجام می‌پذیرد و موجب تغییر آنان می‌شود. عمل تدریس یک سلسله فعالیت‌هایی مرتب، منظم، هدفدار و از پیش طراحی شده است فعالیتی که هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری است فعالیتی که به صورت تعامل و رفتار متقابل بین معلم و فراگیر جریان دارد. تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد بر اساس طراحی منظم و هدفدار برای ایجاد تغییر در رفتار شاگرد. هر فعالیتی که از جانب یک فرد به منظور تسهیل یادگیری فرد دیگر صورت پذیرد را تدریس گویند. هنر تدریس در بیان چستی تدریس آمده است و برای یاد دادن به هر فرد باید روش‌های تسهیل کردن را بدانیم.

اصول کلی در تدریس

۱- تدارکات پیش از یادگیری: یادگیرندگان پیش از یادگیری هر مطلب تازه، باید پیش نیازهای ویژه آن مطلب را آموخته باشند که این آمادگی معمولاً از طریق یادگیری مطالب دروس پیش نیاز قبلی حاصل می‌شود. معلم باید در لحظه اجرای روش آموزش خود یادگیرندگان را برای یادگیری مطالب تازه آماده کند، یعنی رابطه مطالب قبلی را با مطالب فعلی به آنها یادآوری نمایند و به آنها بفهمانند که چه مقدار از آموخته‌های قبلی آنها ممکن است به یادگیری مطالب جدید کمک کند یا در راه یادگیری تازه مانع ایجاد کند.

۲- ایجاد انگیزش در یادگیرندگان: پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که انگیزش یا علاقه به موضوع درسی، یادگیری آن موضوع را به مقدار زیاد افزایش می‌دهد (بلوم- کیبلر و همکاران) علاقه مندی را میتوان از راه متقاعد کردن یادگیرندگان که یادگیری مطلب مورد نظر برای آنها ضروری و مفید است - از راه گنجاندن هدف‌های مورد نظر آنها در میان هدف‌های درسی - از راه شرکت فراگیران در طرح فعالیت‌های آموزشی و یادگیری. نکته مهم این است که مطلب درسی از لحاظ سطح دشواری باید برای یادگیرنده چالش‌انگیز باشد یعنی نه آنقدر آسان باشد و نه آنقدر دشوار که دانش‌آموز نتواند از عهده آن برآید بلکه باید در سطحی از دشواری باشد که دانش‌آموز با کوشش و جدیت بتواند در یادگیری آن توفیق کسب کند و معلم می‌تواند از تمام تقویت‌کننده‌های نخستین، اجتماعی و شرطی به عنوان مشوق‌های مولد انگیزه برای یادگیری استفاده کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

۳- تهیه سر مشق یا نمونه ای از عملکرد نهایی : معلم بهتر است در صورت امکان مثال یا نمونه ای از آنچه یادگیرنده در پایان کار یادگیری باید تولید کند در اختیار او بگذارد . مثلا نمونه کارهای تحقیقاتی پروژه ها ، سوالهای امتحانی و..... به صورت الگو یا سرمشق در آغاز درس به یادگیرنده ارائه شوند.

۴- شرکت فعال یادگیرنده در امر یادگیری : شرکت فعال یادگیرندگان در جریان یادگیری بسیار ضروری و مفید است در واقع یادگیری از طریق آنچه که یادگیرنده انجام میدهد صورت می پذیرد نه از طریق گفته ها و رفتارهای معلم .

۵- هدایت یادگیرندگان : در مراحل مقدماتی یادگیری دانش آموزان را باید در انجام رفتار های تازه آموخته شده هدایت کرد اما به تدریج که مهارت پیدا می کنند از راهنمایی های غیر لازم خود کم کند تا آنکه سر انجام آنها بتوانند به طور مستقل در انجام دادن تکالیف یادگیری خود بپردازند ، تا استقلال عمل را در یادگیرندگان ایجاد کنند .

۶- تمرین : معلم باید فرصت لازم را در اختیار یادگیرندگان قرار دهد تا مطالب و مهارت های تازه آموخته را تمرین و تکرار کنند تا مهارت بالا رفته و یادگیری افزایش یابد و فراموشی به تعویق افتد.

۷- آگاهی از نتایج کار : پژوهش ها نشان داده اند که تمرین بدون اطلاع از نتیجه کار تاثیری بر یادگیری ندارد . اما آگاهی از نتایج پاسخ ها و فعالیت های یادگیرنده ، در بهبود کیفیت کار او تاثیر بسزا دارد .

۸- رعایت مراحل آموزش : موضوع درسی باید طوری ارائه شود که یادگیرندگان ابتدا با مطالب آسان و آشنا روبرو شوند و به تدریج به سطح دشواری مطالب و مسائل درسی افزایش یابد . رعایت این توالی امکان کسب موفقیت مرحله به مرحله را برای یادگیرندگان فراهم آورد .

۹- رعایت تفاوت های فردی : یادگیرندگان مختلف با سرعت های متفاوت می آموزند . روش آموزش معلم باید به گونه ای طرح ریزی شود که دانش آموزان بتوانند با سرعت متناسب با توانایی های خود پیش بروند . زیرا بعضی از یادگیرندگان نیاز به توجه و کمک بیشتری از سوی معلم دارند و لازم است تکالیف و تمرین های بیشتری انجام دهند تا بر هدف های آموزشی درس مسلط گردند.

۱۰- اجرای فعالیت های متنوع آموزشی در کلاس : لازم است فعالیت های آموزشی معلم در کلاس درس فراوان و متنوع باشد تا علاقه دانش آموزان را به یادگیری مطالب درس برانگیزد . نکته مهم این است که معلم باید بداند نقش او تنها توزیع کننده دانش و معلومات نیست بلکه وظیفه مهم او اداره تجارب آموزشی و هدایت فعالیت های یادگیری دانش آموزان است .

آشنایی با انواع روش تدریس یا انواع آموزش

همان طور که در مقدمه مقاله نیز اشاره شد، یکی از مهم ترین موضوعات مربوط به تدریس، انتخاب روش تدریس یا روش آموزش مناسب است.

انتخاب روش تدریس، به عنوان بخشی از مراحل نوشتن طرح درس. شامل انتخاب فعالیت ها، ابزارها و وسایل کمک آموزشی، زمان مورد نیاز برای اجرای هر فعالیت و غیره است.

بر اساس پیشنهاد دکتر حسن شعبانی در کتاب مهارت های آموزشی و پرورشی، روش های تدریس را می توان به چهار دسته کلی تقسیم کرد، که عبارتند از:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

روش های تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم

روش های تدریس مبتنی بر تعامل

روش های تدریس مسأله محور

روش های تدریس انفرادی

در ادامه این بخش، به بررسی این چهار دسته و روش های تدریسی که در این دسته ها قرار می گیرند، می پردازیم. همچنین نحوه اجرا، مزایا و محدودیت های هر روش را نیز تا حد امکان بیان می کنیم.

۱. روش های تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم

روش های تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم یکی از روش های سنتی در فرآیند یاددهی و یادگیری هستند. در این دسته، می توان سه روش آموزش مهم را در نظر گرفت، که در ادامه به بررسی ویژگی ها، مزایا و محدودیت های هر روش می پردازیم.

۱-۱ روش تدریس یادسپاری

روش یادسپاری یکی از روش های آموزشی بسیار قدیمی است. در این روش، به خاطر سپردن مطالب، تکرار آن ها توسط دانش آموزان و پرورش قدرت ذهن و حافظه، هدف اصلی تدریس است. معلم مفاهیم را به صورت شفاهی یا کتبی ارائه می کند و تکرار و حفظ کردن این مطالب بر عهده دانش آموزان است.

روش تدریس یادسپاری، به خصوص در درس هایی مانند زبان، تاریخ و ادبیات قابل استفاده است. همچنین باعث تقویت و فعال نگه داشتن حافظه می شود. به صورت فردی و گروهی نیز قابل اجرا است. بنابراین در کلاس های خصوصی نیز می توانید از این روش استفاده کنید.

از محدودیت های روش یادسپاری، این است که قدرت تفکر، تجزیه و تحلیل و خلاقیت دانش آموز را تقویت نمی کند. پاداش و تنبیه از عوامل ایجاد انگیزه در دانش آموزان، در این روش است. روابط معلم و شاگرد بسیار رسمی و بر اساس احترام و ترس بنا می شود.

۱-۲ روش آموزش سخنرانی

در روش آموزش به شیوه سخنرانی، همان طور که از نامش پیداست، معلم مطالب درسی را در قالب سخنرانی ارائه می دهد.

برای اجرای این روش، آموزگار باید مقدمه ای را برای سخنرانی خود تهیه کند تا توجه دانش آموزان را جلب کرده و در آن ها ایجاد انگیزه کند. سپس محتوای مورد نظر خود را ارائه دهد. در نهایت با یک جمع بندی مناسب، سخنرانی خود را به پایان برساند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

این روش یاددهی-یادگیری، برای کلاس‌های پر جمعیت بسیار مناسب است. کم‌هزینه بودن آن نیز از جمله مزایای روش تدریس سخنرانی است. متکلم وحده بودن معلم و غیرفعال بودن دانش‌آموزان یکی از معایب روش سخنرانی است. در این حالت دانش‌آموزان به معلم خود بسیار وابسته هستند. از سوی دیگر، روحیات برخی از معلم‌ها با این روش سازگار نیست.

۱-۳ روش آموزش نمایش علمی

روش آموزش نمایش علمی، که تحت عنوان روش تدریس نمایشی نیز شناخته می‌شود. بر دیدن، مشاهده و لمس کردن استوار است. معلم در این روش می‌تواند مفاهیم داخل کتاب را به صورت قابل مشاهده و ملموس به دانش‌آموزان نشان دهد.

برای اجرای روش یاددهی نمایشی، ابتدا باید ابزارهای لازم را تهیه کرد، سپس مقدمه‌ای را به دانش‌آموزان ارائه داد و در نهایت نمایش مورد نظر را اجرا کرده و ارزشیابی‌های لازم را به عمل آورد.

از مزایای روش یاددهی نمایش علمی، می‌توان به عملی بودن آن و کسب تجارب مستقیم از سوی دانش‌آموزان، فعال بودن و مشارکت همیشگی آن‌ها اشاره کرد.

این روش به دلیل نیاز امکانات و تجهیزات آموزشی می‌تواند پر هزینه باشد. در کلاس‌های پر جمعیت قابل اجرا نیست و تفکر سطح بالا مانند خلاقیت را تقویت نمی‌کند.

۲. روش‌های تدریس مبتنی بر تعامل

روش تدریس مبتنی بر تعامل در موقعیت‌های مختلف و با توجه به محتوا، جمعیت و امکانات کلاس، به شیوه‌های مختلفی اجرا (، بحث گروهی و یادگیری مشارکتی در این دسته قرار می‌گیرند. در Role Play می‌شود، روش‌های پرسش و پاسخ، ایفای نقش) ادامه، توضیحاتی را در مورد هر روش ارائه می‌کنیم.

۱-۲ روش تدریس پرسش و پاسخ

نام دیگر روش تدریس پرسش و پاسخ، روش سقراطی است. در این شیوه، معلم با ارائه سؤالات متعدد، کنجکاوی دانش‌آموزان را تحریک کرده و آن‌ها را به تفکر در مورد مفاهیم جدید تشویق می‌کند.

استفاده از این روش باعث تقویت اعتماد به نفس، ایجاد انگیزه برای مطالعه و تحقیق، تقویت تفکر خلاق و افزایش مشارکت در فعالیت‌های گروهی می‌شود. همچنین به امکانات و هزینه‌های بالا نیاز ندارد.

۲-۲ روش تدریس ایفای نقش

در این روش، یک یا چند دانش‌آموز بر اساس سناریویی که معلم از قبل آماده کرده است، نقش‌هایی را متناسب با علایق خود انتخاب می‌کنند. سپس با نظارت معلم و مشارکت سایر همکلاسی‌ها، موضوع مورد نظر را به صورت نمایش اجرا می‌کنند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

یکی از مزایای روش تدریس ایفای نقش این است که دانش‌آموزان موضوعی را که آموخته‌اند بلافاصله در دنیای واقعی و در موقعیت‌های مختلف به کار می‌گیرند. در این روش احساسات دانش‌آموزان به طور کامل درگیر یادگیری می‌شود و این امر منجر به ها خواهد شد. عمیق‌تر و ماندگارتر شدن آموخته

بسیاری از دانش‌آموزان حتی تا سال‌ها بعد، نقشی را که در یک نمایش کلاسی به عهده گرفته‌اند به خاطر می‌آورند. این موضوع نشان‌دهنده تأثیر و اهمیت روش آموزش ایفای نقش به خصوص در دوره ابتدایی است.

روش ایفای نقش برای اهداف پیچیده آموزشی مناسب نیست، ضمن این که به دلیل جنبه نمایشی و هنری آن، به عنوان یک روش آموزش جدی تلقی نمی‌شود. همچنین روش ایفای نقش به اجرای درست، صرف وقت کافی و تهیه و تدارکات نیاز داشته و انجام آن وقت‌گیر است.

مطالعات نشان داده‌اند، دانش‌آموزان تا سال‌ها بعد، نقشی را که در نمایش کلاسی به عهده گرفته‌اند به یاد می‌آورند.

۲-۳ روش تدریس بحث گروهی

در این روش، دانش‌آموزان در مورد موضوع درس، به گفتگو و تبادل نظر می‌پردازند. برای اجرای روش تدریس بحث گروهی، ابتدا باید موضوع مورد نظر را انتخاب کنید. سپس انگیزه‌های لازم برای شرکت در بحث را در دانش‌آموزان ایجاد کنید.

در مرحله بعد نوبت به تعیین اعضای گروه، سرگروه‌ها و تعیین قوانین بحث و اجرای آن می‌رسد. در پایان نیز لازم است یک ارزیابی از صحبت‌های ارائه شده انجام شود و نکات ضروری را به دانش‌آموزان منتقل کنید.

سهیم شدن دانش‌آموزان در تجربیات یکدیگر، تقویت حس همکاری، اعتماد به نفس و روحیه نقدپذیری، تقویت قدرت مدیریت، رهبری و استدلال و ایجاد فرصت ارزیابی افراد از خود از جمله مزایای روش آموزش بحث گروهی است.

روش آموزش بحث گروهی در مورد درس‌هایی مانند مطالعات اجتماعی، تاریخ، جغرافیا، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، فلسفه، اقتصاد و غیره کاملاً مناسب و کاربردی است. ضمناً این روش برای شاگردان دوره ابتدایی مناسب نیست و بهتر است برای کلاس‌های پرجمعیت نیز استفاده نشود.

۲-۴ روش تدریس یادگیری مشارکتی

در این روش معلم، دانش‌آموزان به گروه‌هایی تقسیم‌بندی می‌کند که در هر گروه ترکیبی از دانش‌آموزان قوی، متوسط و ضعیف قرار می‌گیرند. دانش‌آموزان به صورت مشارکتی فعالیت‌ها را انجام می‌دهند و پاداش‌های کسب شده نیز به تمامی اعضای گروه تعلق دارد.

مهم‌ترین مزایای روش آموزش مشارکتی، ایجاد فرصت‌های برابر یادگیری و تقویت مهارت همکاری و روابط اجتماعی دانش‌آموزان است.

نتیجه‌گیری

حرفه تدریس یکی از دشوارترین مشاغل محسوب می‌گردد. چه آنکه علاوه بر آگاهی از دانش تخصصی، هر معلمی باید از هنر و تجربه تدریس نیز برخوردار باشد. معلمان موفق به شیوه‌های متفاوتی عمل می‌کنند، اما در یک رویکرد با هم مشترکند که آن، توانایی اداره کردن کلاس خود به طور موثر و کارآمد می‌باشد. بدون مهارت‌های مورد نیاز برای عملی کردن این کار حتی معلمان علاقمند و مطلع

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نیز شکست خواهند خورد. مهارت‌های معین بسیاری وجود دارد که دارا بودن آن‌ها برای معلمان در درجه اول اهمیت قرار دارد. در بین روش‌های تدریس هیچ یک از روش‌های تدریس به خودی خود خوب یا بد نیستند بلکه چگونگی و شرایط استفاده از آنهاست که باعث قوت یا ضعفشان می‌شود

پس معلم باید با توجه به هدف‌های آموزشی - محتوای درس - نیازها و علائق دانش‌آموزان - امکانات موجود در کلاس درس و تعداد دانش‌آموزان کلاس بهترین روش برای یک تدریس خوب انتخاب نماید. بهتر است در یک جلسه تدریس فقط از یک روش استفاده نکنیم و بر طبق شرایط موجود از ترکیبی از الگوها و روش‌های تدریس استفاده کند.

منابع

- آقازاده، محرم، روش‌های نوین تدریس، تهران: نشر آبیژ، چاپ هفتم، (۱۳۹۲)
- اصلاحی، علیرضا، روش‌های تدریس اثر بخش با تاکید بر فن اور یهای نوین، انتشارات آوای نور، (۱۳۹۷)
- اعرافی، علی رضا، حاجی ده آبادی، محمد علی، صادق زاده قمصری، علی رضا، مجموعه مقالات همایش تربیت در سیره و کلام امام علی (ع)، نشر تربیت اسلامی، (۱۳۷۹)
- بیابانگرد، اسماعیل، روش‌های پیش‌گیری از افت تحصیلی، تهران: نشر انجمن اولیا و مربیان، چاپ ششم، (۱۳۸۷).
- پاکپور، یونس، زمینه تکنولوژی آموزشی، تهران: نشر دیدار، چاپ اول، (۱۳۹۰).
- جویس، بروس، مارشاول با همکاری امیلی کالهن، ترجمه محمد رضا بهرنگی، الگوهای تدریس، تهران: نشر کمال تربیت، چاپ هشتم، (۱۳۹۱).
- جویس، بروس، کالهن، امیلی، هاپکینز، دیوید، الگوهای یادگیری ابزارهایی برای تدریس، ترجمه مهر محمدی، محمود، عابدی، لطفعلی، تهران: نشر سمت، (۱۳۹۰)
- محمد جانی، ابراهیم (۱۳۹۷). روش‌ها و راهبردهای تدریس در دوره ابتدایی، انتشارات جالیز (۱۳۹۷)